

Лопуга Ореста Іванівна(Одеса) – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри культурології філософського факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

ОСВІТА ЯК ФОРМАНТА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Найбільше значення для формування середовища, сприятливого для духовного розвитку особистості, має освітня сфера. Освіта органічно включає всі процеси навчання, виховання та індивідуально-психологічного розвитку особистості, а також процес набуття ним соціального досвіду, тобто соціалізації. Духовно-культурна складова освіти спрямована не стільки на отримання знань і практичних навичок, скільки на особистісний розвиток молоді людини, її залучення до світу культурних цінностей. У зв'язку з цим вітчизняний дослідник В. Долженко вказує на необхідність ускладнення змісту виховання, акцентування уваги на культурологічних виховних аспектах як пріоритетних в освітній діяльності» [1, с. 3]. Відтак освіта виступає основним механізмом соціального культурного наслідування, забезпечуючи розвиток молодого покоління у контексті культури власного народу та всієї цивілізації.

Освіта формує духовно-інтелектуальний потенціал нації, особливо молодого покоління. Вона разом із наукою стає головною домінантою в суспільстві. Освіта в ХХІ столітті безперервна, тобто людина має можливість навчатися протягом усього життя, багаторівнева та платна. Освіта стала головною і необхідною кожному в суспільстві. Без реформування освіти не можливо підняти на вищий щабель розвитку, не можливо створити цивілізовану державу. ХХІ століття ЮНЕСКО оголосило століттям науки і освіти. Освіта України реформується, входить до європейського простору. Реформи освіти в Україні визначені державною національною програмою «Освіта» (Україна ХХІ століття). Ці реформи спрямовані на розширення сучасної освіти, науки, культури, на якісне навчання і виховання українських громадян. Адже освіта повинна відповідати сучасному цивілізованому рівню, а особливо інтересам особистості, суспільства, держави. Вона повинна повернутися в сторону гуманітарних дисциплін.

П. Сорокін вказує на те, що класична європейська освіта втратила духовні цінності, вона спрямована забезпечити розвиток тільки професійних та інтелектуальних здібностей лишаючи поза увагою моральні якості індивідів [2, с. 415]. Змінилася не тільки освіта, змінився для маси молодих людей і сенс її здобуття. Все виразніше проявляється прагматичний характер: отримати високооплачувану професію, зробити кар'єру, досягти успіху тощо. Змінення цінностей не могло не відбитися на змінах у відносинах молоді до освіти. Піднялася цінність висококваліфікованої праці, особливо в комерційних структурах. «За рівнем важливості серед цінностей трудової діяльності на перше місце вийшов чинник – висока оплата праці» [3, с. 38]. За соціологічними дослідженнями молоді люди мріють про «хорошу» спеціальність, яка дозволить добре влаштуватися на роботу і отримати високу зарплату. Зараз освіта іде разом із матеріальним благополуччям, стала одним із засобів його досягнення.

Класична система освіти орієнтована на людину інтелектуальну, яка керується наукою, наука стала над моральними цінностями. Х. Ортега-і-Гассет зазначає «спеціаліст прекрасно знає свій маленький закуток всесвіту, але не має найменшого поняття про все інше» [4, с. 82-83]. Цей стан «глухоти», так це визначає Х. Ортега-і-Гассет, виник саме через деморалізацію, дегуманізацію суспільства. В кінці ХХ століття, коли людство опинилося під загрозою свого існування (ядерна загроза, екологічна) стається криза європейської класичної моделі освіти на заміну якій приходить некласична модель освіти, яка поставила в центр людину моральну,

відповідальну за свої дії та високо вимогливу. А. Маслоу схарактеризував її ціль у вигляді самоактуалізації і самотрансценденції молодих людей [5, с. 166].

Важливе значення освіти полягає у її інноваційному характері як транслятора духовних цінностей, оскільки саме вона є визначальним ресурсом інноваційного розвитку інформаційного суспільства. Практика багатьох країн також показує, що ефективність вирішення соціальних проблем на основі розвитку освіти, у тому числі і в духовній сфері, є найбільшою в усіх вимірах: фінансовому, часовому, ціннісному, комунікаційному тощо. Саме освітню сферу слід вважати найбільш адекватною для соціально організованого впливу на духовний світ людини, який без такого впливу все рівно буде зазнавати системних трансформацій, проте вже в умовах дії стихійних соціокультурних чинників, що дуже часто носять деструктивний характер.

На мою думку, методологія соціокультурно-освітнього забезпечення становлення духовної культури особистості має базуватися на використанні провідних інноваційних філософсько-освітніх підходах (гуманітарному, антропологічному, культурно-діалогічному, аксіологічному, онтологічному, екзистенціальному, особистісно-діяльнісному, знаково-контекстному тощо), її ж застосування має конкретизуватися сутнісними характеристиками становлення духовної культури не абстрактної, а характерної саме для сучасного українського суспільства особистості. Цей процес є постмодерним за соціокультурною якістю, тобто він є як нелінійним, обумовлений суб'єктною активністю самої особистості у процесі власного становлення і формування відповідних духовних якостей.

Також потрібно задіювати і ті технологічні основи, які вже добре зарекомендували себе у виховному процесі вітчизняної освіти. Необхідним представляється перш за все діалектичний взаємозв'язок духовних цінностей, і моральних норм поведінки з національною самосвідомістю. Формування духовної культури необхідно розглядати як певний синтез морально-етичного, культурно-історичного, етнокультурного аспектів цього процесу. Пріоритетними за змістом мають бути загальнолюдські цінності, а за механізмом інтеріоризації цінностей – національні, відтак особистість має включатися у систему загальнолюдських духовно-моральних цінностей на основі використання технології включення національних цінностей у систему світових цінностей. Важливу роль відіграє наявність у людини полікультурного світогляду, особливо у контексті значущості комунікативної складової духовної культури у сучасному суспільстві.

Освіта у контексті проблем духовної культури має розглядатися як спосіб розвинути у людині людське начало, розкрити діяльнісну сутність людини як соціальної істоти, що формується у просторі культури, сформувати у людині здатності до досягнення та інтеріоризації соціальних цінностей та духовних сенсів культури, виховати здатність та прагнення до конструктивного самотворення, саморозвитку й самовдосконалення на духовних засадах. Позитивним результатом освітньої діяльності у духовному вимірі є формування особистості, яка сприйняла позитивний спадок людської культури, і готова до постійного збагачення за рахунок власних духовних зусиль свого внутрішнього світу, а також до активної творчої діяльності у соціокультурному середовищі задля блага інших людей і забезпечення позитивних змін середовища свого буття і світу загалом. Саме у процесі освіти людина набуває здатностей стати творцем себе і власного життя, можливостей здійснювати різноманітні форми соціальної життєдіяльності. Проте слід сказати, що у реальному освітньому процесі, як він сьогодні відбувається, духовно-моральна складова творення сутності людини знаходиться у достатньо латентному стані, не маючи чітко вираженої конкретики у змісті освіти і дуже часто залишаючись або за її межами взагалі, або у якості периферійного аспекту навчально-виховного процесу, що здебільшого визнається стихійним елементом становлення особистості,

що відбувається саме по собі.

Повноцінному становленню й розвитку людину як «суб'єкта власного життя, як особистості в зустрічі з іншими, як індивідуальності перед особою Абсолютного буття» [7, с. 36]. може сприяти тільки така система виховання, яка опирається на цінності й традиції вітчизняної та світової духовної культури. Саме за допомогою високих духовних цінностей, що інтеріоризуються людиною із власного соціокультурного та освітнього середовища, можна забезпечити превентивний вплив, своєрідний імунітет стосовно збереження цілісності особистості.

Таким чином, освіта є одним з найголовніших показників якості життя суспільства, вона впливає на його економічний та культурний розвиток. Вона представляє собою своєрідний соціальний інститут, без якого нація не в змозі самоідентифікуватися і розвиватися. Сучасна освіта дає змогу удосконалювати здібності учнів та студентів, самостійно аналізувати і висловлювати свою думку, відстоювати свою позицію. Все це в майбутньому, після завершення навчання, дасть змогу орієнтуватися в суспільних процесах, а також впливати на прийняття суспільних рішень, адаптуватись до суспільного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Долженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / В.О. Долженко ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. — Луганськ, 2006. — 20 с.
2. Сорокин П. Социальная и культурная диалектика. Исследование изменений / П. Сорокин.- СПб.: РХГИ, 2000.- 412 с.
3. Балакірева О. Ціннісні орієнтації молодого покоління / О. Балакірева, Н. Дудар // Молодь України у дзеркалі соціології. —К.: УІСД, 2001. -210 с.
4. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас / Х. Ортега-і-Гассет // Вибрані твори. — К.: Основи, 1994.-420 с.
5. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А.Маслоу. — М.: Смысл, 1999. — 425 с.
6. Слободчиков В. И. Духовные проблемы человека в современном мире / В. И.Слободчиков // Педагогика. - 2008. - № 9. — С. 24-36.